

Дуже важливе значення для розвитку цієї проблеми в напрямку даного дослідження має думка представника Франції, який зазначив, що доктрина «патримоніального моря» заснована на понятті власності. Він звернув увагу на ряд можливих негативних наслідків, пов'язаних із несумісністю такого права власності із здійсненням спільних заходів для охорони мобільних живих ресурсів моря і з підтримкою свободи комунікацій. Він сказав, що «існують вагомні підстави побоюватися того, що патримоніальне море може стати суто правовою фразою, під прикриттям якої буде здійснюватися суверенітет».

Як висновок, слід зауважити, що правильне розуміння сутності і правового положення нині існуючої виключної економічної зони загалом неможливе без знання їх становлення та розвитку.

Література

1. Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 21.
2. Грабарь В. Е. Питання міжнародного права в юридичних консультаціях Балда // Звістки МЗС. — 1916. — Кн. V. — С. 399.
3. Женевська конвенція про територіальне море і зону, що прилягає, від 29 квітня 1958 р., Женева // Збірник міжнародних договорів СРСР з питань мореплавства / МО СРСР, Гупіо. — 1987. — 444 с.
4. Урсул Ж. М. Les nouvelles tendances du droit international de la mer // Revue generale de droit international public. — 1956. — № 1. — P. 152-153.
5. Там само. — P. 153.

УДК 346.546(477)

*Б. М. Шмуклерман,
здобувач кафедри підприємницького та комерційного права ОНЮА*

САНКЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КОНТРОЛЬ ЗА КОНЦЕНТРАЦІЄЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Проблема здійснення контролю за концентрацією суб'єктів господарювання зараз набуває пріоритетного значення у зв'язку з тим, що, по-перше, процеси економічної концентрації на багатьох товарних ринках активізуються, по-друге, у зв'язку з розвитком законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема введенням в дію Господарського кодексу України [1], де передбачаються нові положення про законодавчі правила здійснення такого контролю.

Хоча окремі аспекти проблеми контролю за концентрацією досліджувались в юридичній літературі, однак санкції за порушення законодавства про контроль за концентрацією суб'єктів господарювання не були предметом спеціального аналізу вчених-юристів. Тому дослідження цього аспекту проблеми правової регламентації контролю за концентрацією суб'єктів господарювання вважаємо актуальним.

Підставою для застосування санкцій за порушення законодавства про конт-

роль за концентрацією суб'єктів господарювання є порушення заборони, встановленої у законодавстві.

Відповідно до ч. 5 ст. 24 Закону «Про захист економічної конкуренції» [2] (далі — Закон) концентрація, яка потребує дозволу відповідно до ч. 1 ст. 24, забороняється до надання дозволу на її здійснення. До надання такого дозволу учасники концентрації зобов'язані утримуватися від дій, які можуть призвести до обмеження конкуренції та неможливості відновлення початкового стану.

Згідно зі ст. 50 Закону порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції визнаються:

- порушення положень погоджених з органами Антимонопольного комітету України установчих документів суб'єкта господарювання, створеного в результаті концентрації, якщо це призводить до обмеження конкуренції;
- концентрація без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України, у разі якщо наявність такого дозволу необхідна;
- невиконання учасниками концентрації вимог і зобов'язань, якими було обумовлене рішення про надання дозволу на концентрацію.

Отже, в законодавстві прямо передбачена заборона вчинення концентрації, що вимагає дозволу, без його надання. Здійснення концентрації без дозволу органів Антимонопольного комітету, а також інші порушення законодавства про контроль за концентрацією є порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції, що тягне застосування різних санкцій.

У п. 6.2 Положення про концентрацію передбачено, з якого моменту порушення законодавства про захист економічної конкуренції шляхом здійснення концентрації без дозволу органу Комітету вважається вчиненим. Десять правил, що диференціюють момент вчинення порушення залежно від конкретного виду дій, є диспозитивними, передбачаючи обмовку «якщо інше не передбачено законодавством або не впливає з дій суб'єкта господарювання».

Санкції, що накладаються за порушення законодавства про економічну концентрацію, можна поділити на два види: санкції, що накладаються органами Антимонопольного комітету, і санкції, що реалізуються в судовому порядку.

Серед санкцій, що накладаються органами Антимонопольного комітету, найпоширенішим є накладення штрафу.

Відповідно до ч. 2 ст. 52 Закону «Про захист економічної конкуренції» за названі в ст. 50 порушення законодавства про контроль за концентрацією накладаються штрафи в розмірі до п'яти відсотків прибутку (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф.

У практиці органів Антимонопольного комітету України застосування санкції у вигляді штрафу за порушення правил здійснення економічної концентрації є досить поширеним.

Штрафи за порушення правил економічної концентрації передбачені в ЄС та інших зарубіжних державах.

Так, за порушення правил, встановлених Регламентом ЄС № 4064/89, що передбачає контроль за злиттями, передбачені штрафні санкції. Підприємства,

що допустили винне (з наміром або грубою необережністю) відхилення від обов'язку повідомляти про об'єднання підприємств, повинні сплатити штраф у розмірі 10% від їх сумарного світового обігу. Також передбачений штраф у розмірі від 1000 до 50 000 євро за ухилення від повідомлення, за неправильне або неповне повідомлення про злиття [3].

Комісія ЄС у своєму рішенні може вимагати від підприємств припинити їхню діяльність, що порушує законодавство. Однак Комісія не має права за ст. 85 Римського Договору вимагати від порушника вступу його в контрактні відносини з особою, що подала скаргу. Для примуса порушників до виконання рішення, що вимагає припинення діяльності, Комісія може накладати штрафи за кожний день прострочення виконання. Рішення Комісії з порушень ст. ст. 85 і 86 Римського Договору також супроводжуються істотними штрафами стосовно будь-якого підприємства, що порушило законодавство навмисне або без умислу [4].

У Франції передбачені санкції за невиконання правил злиття: якщо підприємство не виконає постанови, міністр може, після консультування з Комісією, накласти штраф у розмірі: якщо відповідач є підприємством — до 5% обігу підприємства у попередньому фінансовому році, або 5 000 000 франків, якщо відповідач не є підприємством. Цивільно-правова санкція за порушення — максимум 10 000 доларів на день за кожний день з дня вчинення правопорушення [5].

У ст. 23 Закону РФ «Про конкуренцію та обмеження монополістичної діяльності на товарних ринках» від 22.03.91 р. [6] передбачена відповідальність комерційних організацій, їхніх об'єднань за здійснення дій (бездіяльності) на порушення порядку здійснення концентрації у формі штрафу в розмірі до 5 тис. мінімальних розмірів оплати праці, за невиконання законних вимог федерального антимонопольного органу, що пред'являються для забезпечення конкуренції — у розмірі до 8 тис. мінімальних розмірів оплати праці; неподання в строк на вимогу федерального антимонопольного органу документів або іншої інформації, що підлягають поданню згідно із ст. 17 Закону, — у розмірі до 50 мінімальних розмірів оплати праці за кожний день порушення встановленого строку, але не більше 5 тис. мінімальних розмірів оплати праці.

Адміністративна відповідальність посадових осіб та інших працівників суб'єктів господарювання за порушення правил здійснення економічної концентрації не передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення (КпАП) [7]. Це можна вважати суттєвою прогалиною адміністративного законодавства України. На наш погляд, в таких випадках не можна застосовувати санкцію, передбачену в ст. 166-4 КпАП, що передбачає адміністративну відповідальність за порушення порядку подання інформації. Такий висновок впливає з того, що в ст. 50 Закону порушення правил економічної концентрації (п. 11, 12, 19) та неподання, несвоєчасне подання або подання завідомо недостовірної інформації органам Антимонопольному комітету України (п. 13–16) позначені як різні порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Тобто, їх не можна ототожнювати і стосовно можливості застосування адміністративних штрафів, передбачених КпАП України.

Згідно з ч. 1 ст. 55 Закону «Про захист економічної конкуренції» особа, якій заподіяно шкоду внаслідок порушення законодавства про захист економічної конкуренції, може звернутися до суду, господарського суду із заявою про її відшкодування. Тобто, за порушення правил здійснення економічної концентрації згідно з цим Законом можлива така міра відповідальності як відшкодування шкоди.

Частина 2 ст. 55 Закону «Про захист економічної конкуренції» відшкодування особою, яка заподіяла шкоду, у подвійному розмірі завданої шкоди за одне з трьох порушень законодавства про контроль за концентрацією — невиконання учасниками концентрації вимог і зобов'язань, якими було обумовлене рішення про надання дозволу на концентрацію.

Крім зазначених санкцій, що накладаються органами Антимонопольного комітету України, ряд санкцій можуть бути застосовані судом (господарським судом).

Це, по-перше, визнання в судовому порядку недійсними угод, рішень, інших актів, установчого договору про створення суб'єкта господарювання й актів реєстрації.

По-друге, визнання в судовому порядку недійсними змін до установчих документів суб'єкта господарювання, створеного з порушенням законодавства про контроль за економічною концентрацією.

В усіх цих випадках орган Антимонопольного комітету може звернутися до суду (господарського суду) із відповідною заявою (позовом), якщо концентрація призводить до створення монопольного утворення, зокрема до монополізації ринків або суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині, чи до порушення антимонопольного законодавства.

Подібні й інші санкції передбачені в законодавстві інших держав.

Так, в РФ згідно з п. 8 ст. 17 Закону «Про конкуренцію та обмеження монополістичної діяльності на товарних ринках» державна реєстрація комерційних організацій і їхніх об'єднань, створених або реорганізованих без попередньої згоди федерального антимонопольного органа, може бути визнана в судовому порядку недійсною за позовом антимонопольного органа.

В Японії злиття, здійснене з порушенням вимог законодавства, вважається анульованим і недійсним відповідно до ст. 18 Закону, антимонопольне відомство може здійснювати всі необхідні дії для припинення дії, що порушує антимонопольний закон. Контракт з придбання часток може бути визнаний недійсним. Застосовується також карне покарання — 1 рік або штраф — 2 млн йен [8].

У Кореї відповідно до ст. 55 Акта монопольного регулювання і чесної торгівлі (1980) настає кримінальна відповідальність. Підприємець повинен компенсувати будь-якій особі, що потерпіла від порушення цього акта, заподіяні збитки. Спеціально зазначено, що відсутність наміру або недбалості порушника Акта не звільняють його від цивільно-правової відповідальності [9].

Застосування самостійно органами Антимонопольного комітету санкцій або звернення до суду, складання протоколів, прийняття відповідного рішення та накладення штрафів здійснюються згідно з Правилами розгляду справ про

порушення антимонопольного законодавства України [10]. Не зупиняючись детально на дослідженні цих Правил, слід зазначити, що вони були піддані істотній критиці в пресі і деякими судовими працівниками навіть обґрунтовувалась їх нелегітимність [11].

У чинному законодавстві не передбачене право органів Антимонопольного комітету виносити попередження при розгляді справ про контроль за концентрацією. У практиці Антимонопольний комітет України використовує цей засіб впливу. Тому вважаємо доцільним передбачити в законодавстві право органів Антимонопольного комітету виносити в рішенні про надання дозволу на концентрацію попередження, що у разі невиконання зазначених у ньому вимог, зобов'язань буде впроваджена справа про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

У Законі «Про захист економічної конкуренції» передбачені нові охоронні правові засоби, що спрямовані на попередження та припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Це рекомендації органів Антимонопольного комітету України та попередні рішення у справі. Згідно з п. 1 ст. 46 Закону органи Антимонопольного комітету мають право надавати рекомендації суб'єктам господарювання стосовно припинення дій, які містять ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, усунення причин виникнення цих порушень і умов, що їм сприяють, а у разі, якщо порушення припинено, — щодо вжиття заходів для усунення наслідків цих порушень. Рекомендації надаються у формі листа. Незважаючи на назву «рекомендації», вони згідно з п. 2 ст. 46 підлягають обов'язковому розгляду органами чи особами, яким вони надані. Про результати їх розгляду Антимонопольному комітету України, його територіальному відділенню повідомляється у десятиденний строк з дня отримання рекомендацій, якщо органами Антимонопольного комітету України не подовжено цей строк. За умови виконання положень рекомендацій у разі, якщо порушення не призвело до суттєвого обмеження чи спотворення конкуренції, не завдало значних збитків окремим особам чи суспільству та вжито відповідних заходів для усунення наслідків порушення, провадження у справі про порушення законодавства про захист економічної конкуренції не розпочинається, а розпочате провадження закривається.

Вважаємо, що важливість такої норми полягає у тому, що суб'єкти господарювання, які вчинили порушення законодавства про контроль за економічною концентрацією, часто будуть заінтересовані у неухильному виконанні рекомендацій у зв'язку з тим, що це дає підстави органам Антимонопольного комітету не застосовувати до них штрафні санкції.

У ст. 47 Закону «Про захист економічної конкуренції» передбачена можливість прийняття попереднього рішення у справі для відвернення негативних та непоправних наслідків для суб'єктів господарювання внаслідок порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Таке рішення приймається тільки на підставі заяви суб'єкта господарювання і включає: заборону особи (відповідачу), в діях якої вбачаються ознаки порушення, вчиняти певні дії, в тому

числі про блокування цінних паперів; обов'язкове вчинення певних дій, якщо невідкладне вчинення цих дій є необхідним виходячи із законних прав та інтересів інших осіб.

У результаті дослідження можна дійти наступних висновків.

Санкції за порушення правил здійснення концентрації суб'єктів господарювання слід вважати одним із різновидів охоронних правових засобів у сфері захисту економічної конкуренції.

Необхідно доповнити ст. 166-4 КпАП України частиною, де б передбачалася адміністративна відповідальність посадових осіб суб'єктів господарювання, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів адміністративно-господарського управління та контролю за порушенням законодавства про контроль за концентрацією суб'єктів господарювання.

Вважаємо доцільним передбачити в законодавстві право органів Антимонопольного комітету вносити в рішення про надання дозволу на концентрацію попередження, що у разі невиконання зазначених у ньому вимог, зобов'язань буде розпочата справа про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Література

1. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.
2. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 12. — Ст. 64.
3. Европейское право: Учеб. для вузов / Под общ. ред. Л. М. Энтипа. — М.: НОРМА, 2001. — С. 409.
4. Folsom Ralph H. European Union Law in a Nutshell. — 2-nd ed. — St. Paul, Minn.: West Publishing Co., 1995. — P. 316.
5. Merger Policies and Recent Trends in Mergers. — Paris: OECD Publications and Information Center, 1984. — P. 23.
6. О конкуренции и ограничении монополистической деятельности на товарных рынках: Закон РФ от 22.03.1991 г. // Ведомости Съезда народных депутатов РСФСР и Верховного Совета РСФСР. — 1991. — № 16. — Ст. 499.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради України. — 1984. — Дод. до № 51. — Ст. 112.
8. French H. Leigh. International Law of Take-overs and Mergers: Asia, Australia, and Oceania. — Quorum books. — P. 20.
9. Kim S. K. Business Law in Korea. — Panmun Book Co., 1982. — P. 48.
10. Офіційний вісник України. — 1998. — № 30.
11. Гусак П., Белоусова П. О казусах в антимонопольном законодательстве и практике его применения // Бизнес. Бухгалтерия. — 2000. — № 34. — С. 90–97.